http://www.zirvedekimarkalar.com/ da Zeynep Akgül ile söyleşi

Bu ayki özel röportaj konuğumuz, İstinye Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul Ekslibris Derneği Başkanı ve İstanbul Ekslibris Müzesi Müdürü Prof. Dr. Hasip Pektaş. Hasip Hocam merhabalar, ekslibris denilince siz, siz deyince ekslibris akla geliyor. Bize biraz kendinizden ve ekslibris ile kesişen yolunuzdan bahseder misiniz?

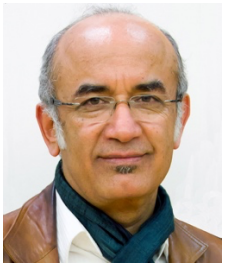

Teşekkür ederim. İnsan 38 yıl kendini bu alana adayınca izlenim böyle oluyor. Ama ben hoşnudum. Meyvelerini almaya başladığım için de mutluyum. Ekslibris macerama gelince; 1983 yılında Belçika Sint-Niklaas Ekslibris Müzesi'nin organize ettiği ekslibris yarışmasına katılmıştım. Üzerine ekslibris yazılacağını bile bilmeden küçük bir ağaç baskıresmimi göndermiştim. İki ay sonra katalog geldi. Baktım ki ekslibrislerin üzerinde isim ve ekslibris sözcüğü var. Yazışmayı organize eden Luc Van Den Briele'e mektup yazdım. Ekslibrisi ilk defa duyduğumu belirtip, bilgilendirmesini rica ettim. Öğrenince bu işe gönül verdim, yoğun çalışmaya başladım. Aldığım grafik ve baskıresim eğitimine de uygundu. Özellikle 1992 yılında Sint-Niklaas Ekslibris Müzesi'ni ve koleksiyonundaki örnekleri inceledikten; diğer ülkelerin bu alanda ne kadar çok yol aldığı gördükten sonra bu sanatın ülkemizde de yaygınlaşması için çaba göstermeye karar verdim. En büyük hayalim bir ekslibris derneği, bir ekslibris müzesi kurmak ve uluslararası bir yarışma organize etmekti. Hepsi gerçeleşti. Şu an geldiğimiz noktadan büyük mutluluk duyuyorum. Bugüne kadar ekslibris konusunda (çoğunda danışmanlık ve kaynaklık ettiğim) 26 adet lisansüstü tezin yapılmış olması bu alana ilginin göstergesidir. Ekslibrisin İstinye Üniversitesi dahil 7 üniversitede ders olarak okutulması, ortaöğretimdeki öğretmenlerin ekslibris yaptırmaları bir başka mutluluktur. Eksikliğini hissettiğimiz tek şey koleksiyonculuğun yaygınlaşmamış olmasıdır. Avrupa'da, Çin'de, Rusya'da koleksiyonculuk da çok yaygın ve sanatçılar siparişler alıp, yaşamlarını sürdürüyorlar.

1997 yılında 10 kişi ile Ankara Ekslibris Derneği'ni kurduk. Dernek 2008 yılından bu yana etkinliklerine İstanbul Ekslibris Derneği olarak İstanbul'da devam etmektedir. Derneğimizin iyi bir web sitesi var. http://www.aed.org.tr/tr/ ekslibris konusunda bütün bilgileri orada bulabilirsiniz. Ekslibris kitabının satışı dernek web sitesi üzerinden yapılmakta. Ayrıca editörlüğünü Hatice Öz Pektaş'ın yaptığı "Exlibrist" isimli bir uluslararası hakemli online dergimiz var. http://exlibrist.net Dergimizde ekslibris konusunda çok sayıda makale bulabilirsiniz.

Hasip Pektaş

Derneğimiz kurum ve kişilerden aldığı desteklerle 2003, 2007, 2010, 2018 ve 2022'de 5 uluslararası ekslibris yarışması düzenlemiştir. 2010 yılında 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi'ni organize etmiştir. Yarışma sergileri, Türkiye'nin 15 büyük kentini dolaşmış, özellikle sanat eğitimi alan öğrenciler için bir çeşit okulu işlevini görmüştür. Bu sayede ekslibrise gönül verenlerin sayısı artmıştır. 2005 ve 2007 yıllarında Belçika'da yapılan CGD (Bilgisayar Destekli Tasarım) ekslibris yarışmalarındaki Türkiye'nin katılımı %50'ye yakındı. İki yarışmada da birincilik ödülünü Türkiye aldı. Rusya'da yapılan "Öğrenci Ekslibrisleri Yarışması"nda da CGD dalındaki birincilik ödüllerini üst üste üç defa Türkiye aldı. Bu ödüller teşvik ediciydi ve bende de büyük coşku yarattı. Bu arada en büyük ve en önemli hayalim de gerçekleşti. Dünyanın önemli ekslibris müzeleri olan Danimarka Frederikshavn, Almanya Gutenberg, Belçika Sint Niklaas, Rusya Moskova, İtalya Mediterraneo, Çin Şangay Fuxihanzhai, Fransa Nancy, Ukrayna Odessa Lewych ve Bulgaristan'a ek olarak onuncu ve sonuncu ekslibris müzesi ülkemizde, İstanbul'da kuruldu. 2019 yılında Altunizade'de Selçuk Ecza Holding binasında kalıcı olarak kurulan İstanbul Ekslibris Müzesi, sanatsever iş insanı ve Selçuk Ecza Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı M. Sonay Gürgen'in himayelerinde gerçekleşti. Kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Bir kültür yuvası olan müzemiz, 15.09.2020 tarihinde de Kültür ve Turizm Bakanlığı onayı ile "Özel Ekslibris Müzesi" statüsüne kavuşmuştur. Dünyaca ünlü ekslibris sanatçılarının yer aldığı 16.000'nin üzerindeki ekslibris koleksiyonu, çok sayıda kitap, katalog ve tez, sanatseverlerin, araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

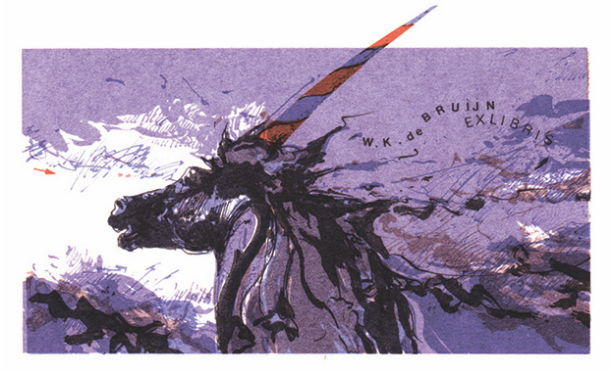

Martin R. Baeyens

Ekslibris, çok büyük bir coğrafyaya yayılmış oldukça eski bir sanat ürünü olmasına rağmen ülkemizde bu kadar geç tanınması ve son yıllarda ki yükselişini nasıl yorumlarsınız?

O çok büyük coğrafyada kitap kültürü çok gelişmiştir. Çocuklar ailesinin kitaplığındaki ekslibrisli kitaplarla büyüyor. İnsanların çoğunu metroda, otobüste kitap okurken görürsünüz. Kitap varsa kütüphane vardır. Kütüphane varsa da ekslibrise talep vardır. Ekslibrise talep olan ülkelerde de elbette bu sanat daha hızlı gelişmiş ve ciddiye alınmıştır. Sanatçıları yetişmiştir. Bizde de yaygınlaştı ama üzülerek söyleyeyim internetten alınmış görsel kullanılarak, çalıntı ekslibrisler yapılarak amatörce piyasa yapanlar da var. Maalesef ekslibrisi yaptıranlar da estetiğe, özgünlüğe önem vermemektedir. Kalitenin artması, bu kültürün, sanatın benimsenmesine, önemsenmesine bağlıdır. Yetkin sanatçıların, tasarımcıların yetişmesine bağlıdır. Ekslibrisin yaygınlaşması konusunda başlangıçtaki ümitsizliğim yok artık. Geldiğimiz nokta sevindirici. İlgi yüksek. Kişisel sergiler, ödüller, yarışmalar mayanın tuttuğunu gösteriyor. Daha geçen ay uluslararası bir yarışmada Türkiye'den bir arkadaşımız birincilik ödülü aldı. Ülkemiz adına övünülecek şeyler bunlar.

Aslında ekslibrislerin, hem kitaba hem sahibine özel olarak üretilmesi, sanatın daha kişiselleştirilmiş birer örneği olarak ayrışmış ve daha özelleştirilmiş bir eser haline bürünmelerine sebep olmuş diyebilir miyiz?

Doğrudur. Ekslibris, kitap sahibini tanıtır, onu yüceltir ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarır. Ekslibris genelde adına ekslibris yapılan kişinin ilgisi doğrultusunda yapılır. Ekslibris birkaç işlevi birden üzerinde taşımaktadır. Asıl işlevi kitap sahibini betimlemesi ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarmasıdır. Bir tür mülkiyet işareti olmasıdır. Bir diğer işlevi ise sanatçılar ve koleksiyoncular arasında önemli bir değiş tokuş objesi olarak kullanılmasıdır. Ve elbette bir sanat eseri olarak bulunduğu mekanlarda ruhumuzu zenginleştirmesi üçüncü işlevidir. Hangi dönemden bakarsanız bakın veya hangi işlevinden söz ederseniz edin ekslibris, sahibine bir ayrıcalık kazandırmış, bir güç, bir nüfuz sağlamıştır. Kitaplarında ekslibris olan kişiler kendi adına özel bir eser tasarlanmış olunmasının

mutluluğunu duymuşlar, kendilerini diğer kitap koleksiyoncularından ayrıcalıklı görmüşlerdir. Bir ekslibris koleksiyonuna sahip olanlar ise yapıldığı döneme ait kültürel, tarihsel özellikler taşıyan bu eserler ile zenginliklerini göstermişler, bunları paylaşarak saygınlığınlıklarını artırmışlardır.

Kuşkusuz hem eğitimci yanınızla (öğrenciniz olabilme şansını yakalamış olanlardan biri olarak verdiğiniz öğütler ve akıldan silinmeyen dersleriniz sonrasında açık yüreklilikle söyleyebilirim ki) hem de yeniden ortaya çıkması, önemsenmesi ve benimsenmesi doğrultusunda öncü olduğunuz ekslibris için öğrencilerinizin ya da genel tabirle gençlerin ilgisinden hoşnut musunuz?

Elbette. Bugüne kadar onlarca öğrencim uluslararası yarışmalarda ödüller aldı. Daha yeni yaptığımız yarışmada geçen dönem seçmeli dersimi alan bir öğrencim mansiyon aldı. Çok sayıda sergileme alanlar var. Daha da ilginci Hacettepe'de bu sanatı sevdirdiğim öğrencilerimin pek çoğu akademisyen oldu ve onlar bu işi yaygınlaştırmaya devam ediyor. Daha ne isterim? Ama eksiklerimiz var. Çok aceleciyiz. Gençler çok sabırsız. Hemen sonuca gitmek, hemen başarılı olmak istiyorlar. Oysa her iş gibi ekslibris de uzun çabalar, sabırlı, disiplinli çalışma, iyi ön araştırma gerektiriyor. Yapılmış iyi örneklerin iyi analiz edilmesi, belli bir kompozisyon kaygısı taşınması ve teknik yetkinlik gerektiriyor. Yaptığınız özgün değilse, örneklik edemiyorsa geleceğe kalma şansı yoktur. Nitelik yönünden dünyadaki usta sanatçıların düzeyine ulaşmak için çaba göstermeliyiz.

Şükrü Ertürk

Peki dijitalleşen dünyada herşeyin hızlı ve çok çabuk unutulduğu ya da standartlaştığı günümüzde dar perspektifte Ekslibris'in geniş perspektifte sanatın geleceği ile ilgili öngörünüz nedir?

Dijitalleşme sanatın kaybına değil aksine yaygınlaşmasına katkı sağlamalıdır. Doğru kullanılırsa katkı sağlar. 5 yaşındaki oğlum Leonardo da Vinci'yi tabletindeki oyunda öğrendi.

Anaokulunda Mona Lisa kolaj çalışması yaptıklarında "ben bunu biliyorum" demiş. Değerli kültür ve sanat eğitmeni, sevgili hocam Sıtkı M. Erinç, "İster yaygın, ister örgün eğitim olsun, programlı ya da programsız olsun, eğitimin her türünde ve her sürecinde sanat, amaç olarak da, araç olarak yaşamın içine girer, girmelidir de" derdi. Çevremizde gördüğümüz pek çok olumsuzluğun, zevksizliğin, duyarsızlığın, karmaşanın nedeni estetik beğeninin, sanatın yoksunluğudur. Belediyelerin yaptıdığı tuhaf heykelleri siz de görüyorsunuzdur. Sanat eğitimcisi Herbert Read, "Sanat, hayata uygulanan bir mekanizmadır, onsuz varlıklar dengesini kaybeder; toplumsal, ruhsal bir karmaşıklık içine girerler" diyerek sanatın yaşamsal önemini vurgulamıştır. Sanat, kişinin kendini tanımasını, yaşadığı toplum ile doğru iletişim kurmasını, sorunları görmesini ve çözüm önerileri üretmesini sağlar. Bir toplumun kültür düzeyini, o toplumda yetişmiş sanatçıların ve sanattan anlayan ve değer yargıları gelişmiş kişilerin çokluğu belirler. Bu nedenle sanat, toplumların kültürel gelişimlerinin göstergesidir. Herkes sanatçı olmak zorunda değildir, fakat çağdaş bir insan olmanın gereği olarak, herkesin sanattan bir parça anlaması gerekir. Sanatın işlevi, her bir sanat yapıtının hedeflediği potansiyel alıcıda yani okuyucuda, dinleyicide, izleyicide, seyredicide estetik kaygı yaratmak ve yine ona, insan ve insana bağlı değerler, bugüne bakış, yarını algılayış üzerine bir iletide bulunmaktır. Yalnız her şeyi okuldan, öğretmenden beklemeyelim. İlk eğitim ailede başlar. "Kitap oku çocuğum" olmaz. Kitabı sen okuyacaksın ki çocuk öykünsün. Birlikte sergiye, müzeye, tiyatroya gideceksin ki çocuk sanata bulaşsın. Elbette onlarca televizyon, gazete, dergi spora ayırdığı yerin onda birini sanata ayıracak ki etkileşim olsun, yaşam güzelleşsin. Sizin gibi.

Hasip Pektaş

5.'si düzenlenen yarışmada her yıl daha fazla eser katılıyor. Bu sevindirici ve umut vaad edici bir durum. Düzenlenen yarışmaların katalogları, yazılarınız, kitaplarınız da yola yeni çıkanlar için yol gösterici nitelikte. Başka projeleriniz de var mı?

Ekslibris konusunda projeler bitmez. Destekleyen, katkı veren oldukça devam edecektir. Bu yarışmaya ilginin yüksek olması çok sayıda ödül olmasından da kaynaklanmaktadır. İstinye Üniversitesi'nin Selçuk Ecza Deposu'nun kıymetli desteği yanında 5 üyemizin bu ekonomik

ortamda özel ödül vermeleri takdir edilecek bir durumdur. Kişi ve kurumların desteği olduğu sürece ben bu işin ameleliğini yapmaya hep hazırım. Hem de aşkla. Karşılıksız. Yeni proje sürpriz olsun.

İstanbul Ekslibris Müzesi

Biraz da sizi konuşalım. Hasip Pektaş, tasarım yaparken nasıl odaklanır? Bir ritüeli var mıdır?Ne dinler? Ne okur? Kimleri takip eder? Ya da etkisinde kaldığı melodiler, kitaplar, yazarlar var mıdır?

Sevmekle başlar her şey. Ritüeli o. Ekslibris için konu zenginliği fazladır. Ama unutmamak gerekir ki ekslibris sipariş ile yapılır ve sipariş verenin isteğine uygun tasarım yapmak gerekir. Mitolojik konuda ekslibris isteyene manzara yapamazsınız. Sevmezse kitabına yapıştırmaz, tasarımcı da parasını alamaz. Eğer sipariş ile değil de konulu bir yarışma için ekslibris yapacaksam mutlaka iyi bir ön araştırma yaparım. Dengeli bir kompozisyon olması için taslaklar, eklemeler, çıkarmalar sürer gider. Armağan yapacağım çalışmalarda da. Ya bir anımdan ya da ilginç bir fotoğrafımdan hareketle özgün tasarımlar yapmaya gayret ederim. Beğenilirse kullanılır, beğenilmezse kullanılmaz zaten.

Son zamanlarda Storytel'den kitap dinliyorum. Yürürken, arabada, ofisimde. Aziz Nesin ağırlıkta diğer isimleri saymayayım, zaten Instagram'da paylaşıyorum hepsini. Bu ara Tarkan tutkum depreşti. Hep onu dinliyorum. İlham alacak o kadar çok şey var ki hangisini söyleyeyim? Tüm usta sanatçılar benim için modeldir. Picasso örneğin. Üretkenliğ, farklı tekniklerde ve farklı tarzlar da sanat yapması, en önemlisi de çok çalışkan olması ve biraz da çılgın olması.

Alexei Bobrusov

Okurlarımız adına bu güzel sohbet için ve kıymetli vaktinizi bize ayırdığınız için çok teşekkür ederim. En kısa sürede yine görüşmek üzere...

Asıl ben teşekkür ederim. Katkınızla bir fazla kişiye bulaştırdık ekslibrisi. Bir gün mutlaka ekslibris müzemizi görmelisiniz. O ayrı bir röportaj konusu.